

KOMUNISTISKĀS INTERNACIONĀLES
LATVIJAS SEKCIJAS SEKRETARIĀTS (ĀRZEMJU BIROJS)¹

PA-240. fonds

VĒSTURISKĀ IZZIŅA

1920.g.janvāris-1936.g.maijs

Sakarā ar Latvijas Padomju valdības un Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas (LKP CK) darbības izbeigšanu LATGALE LKP CK 1920.g. 17. janvārī nolēma ievēlēt LKP CK KRIEVIJAS BIROJU,² kurš darbotos PADOMJU KRIEVIJAS teritorijā un uzņemtos LKP CK funkcijas, ja nelegālā partijas Centrālā Komiteja tiktu sagrauta vai arī represiju dēļ nespētu strādāt un vadīt partijas darbību.

1920. gada 25. janvārī LKP CK KRIEVIJAS BIROJU pārorganizēja par LKP CK ĀRZEMJU BIROJU (ĀB)³. Par LKP CK ĀB locekļiem tika ievēlēti P.STUČKA, D.BEIKA, J.KRŪMIŅŠ - PILĀTS, K.KAUFMANIS-SOMS, un J.LENCMANIS. Par biroja locekļu kandidātiem ievēlēja K.KAULIŅU, V.ZEIMALU, J.DANIŠEVSKI un K.PEČAKU. Par LKP pārstāvi Komunistiskās Internacionāles (KI) izpildkomitejā apstiprināja P.STUČKU. K.PEČAKS tika izraudzīts par ĀRZEMJU BIROJA pastāvīgo pārstāvi MASKAVĀ sakaru uzturēšanai ar PADOMJU KRIEVIJAS centrālajām varas iestādēm.

Visi Ārzemju biroja locekļi un kandidāti vienlaikus bija arī LKP CK locekļi.

¹ Dokumenti par ĀRZEMJU BIROJA darbību 1920.gadā ir arī PA-2000. fondā

² LVA, PA-31.f., 1.apr., 4.l.,43.lpp.

³ Turpat, 48.lpp.

1920. gada 31. janvārī MASKAVĀ notika ĀRZEMJU BIROJA pirmā sēde, kurā par ĀB priekšsēdētāju tika ievēlēts P. STUČKA, J. LENCMANIS kļuva par viņa vietnieku.⁴

Savas darbības pirmajās nedēļās ĀB atradās VEĻIKIJE LUKOS, bet februāra beigās daļa no biroja darbiniekiem, to skaitā D. BEIKA un J. LENCMANIS, pārcēlās uz PLESKAVU. Pārējais biroja personāls līdz 1920. gada marta beigām uzturējās VEĻIKIJE LUKOS. Ārzemju biroja pamatuzdevumi bija:

- palīdzības sniegšana nelegālo LKP CK partijas kongresu un konferenču īstenošanā, stratēģijas un taktikas jautājumu risināšanā;

- LKP sakaru uzturēšana ar Komunistiskās Internacionāles, Krievijas Komunistiskās (boļševiku) partijas (KK(b)P) un citu Rietumeiropas un Amerikas Komunistisko partiju vadošiem orgāniem (LIETUVAS, LATVIJAS, IGAUNIJAS un SOMIJAS komunistisko partiju darbību kopš 1924. gada koordinēja BALTIJAS valstu komunistisko partiju Sekretariāts, bet kopš 1926. gada aprīlā līdz 1935. gada oktobrim - KI POLIJAS-BALTIJAS lendersekretariāts).

- LKP izdevniecības "SPARTAKS" (dibināts 1920. gadā, atradās PLESKAVĀ, vēlāk līdz 1936. g. - MASKAVĀ) darbības vadīšana un literatūras piegādes nodrošināšana LATVIJĀ un latviešu emigrantiem Rietumeiropā un Amerikā,

- ĀB saimniecisko uzņēmumu vadīšana (naudas līdzekļi, kas tika iegūti no tiem, deva birojam iespēju sniegt materiālu atbalstu nelegālajai LKP).

⁴ LVA, PA-240.f., 2. apr., 20.1., 1. lpp.

ARZEMJU BIROJĀ, dažādu pienākumu veikšanai, tika nodibinātas divas sekcijas: saimnieciski-tehniskā un izdevniecības-redakcijas.⁵

Saimnieciski-tehniskās sekcijas uzdevums bija pārzināt no LATVIJAS evakuētās Latvijas Padomju valdībai un vietējām padomju iestādēm piederošās materiālās vērtības, kā arī ĀB saimnieciskos uzņēmumus un 1920. gadā Birojam nodotās 6 padomju saimniecības: no PLESKAVAS apriņķa zemes daļas - padomju saimniecības "Берёзки", "Кресты" un "Стремутка-Маяк", no VEĻIKIJE LUKU apriņķa zemes daļas - "Ушица" un "Рыжакovo", no TOROPAS apriņķa zemes daļas - "Пятиусово".

Šajai sekcijai bija pakļauta LATVIJAS PADOMJU valdības LIKVIDĀCIJAS KOMISIJA, kas tika izveidota 1920.g. janvāra beigās. Padomju Latvijas varas iestāžu īpašumu un dokumentācijas pārņemšanai.

Izdevniecības-redakcijas (vēlāk - izdevniecības nodaļa) sekcijas uzdevums bija rūpēties par marksistiskās periodikas un citas literatūras izdošanu un vadīt izdevniecību "SPARTAKS".

1920.g. februārī un martā turpinājās ĀB aparāta struktūras pilnveidošana. Tika nodibināts biroja sekretariāts ar četrām nodaļām:⁶

- vispārējā nodaļa pārzināja ĀB saraksti un lietvedību,
- registrācijas un sadalīšanas nodaļa nodarbojās ar ĀB un tā uzņēmumu personālsastāva uzskaiti un novietošanu, kā arī to latviešu darbaļaužu iekārtošanu darbā, kuri no LATVIJAS bija evakuējušies pēc padomju varas likvidācijas. 1920.g. septembra

⁵ LVA, PA-240.f., 2. apr., 20.l., 1.lpp.

⁶ Turpat, PA-2000.f., 1.apr., 4.l., 32.-34.lpp.

sākumā nodaļa tika pārorganizēta par tā dēvēto ĀB personālsastāva galdu,⁷

- informācijas nodaļa, balstoties uz Latvijas preses materiāliem un citiem avotiem, savāca materiālus par stāvokli Latvijā un sastādīja BIĻETENUS KI izpildkomitejai, latviešu izdevumiem PADOMJU KRIEVIJĀ u.c.,
- arhīva nodaļa - apstrādāja un kārtēja to LKP CK, Latvijas Padomju valdības, apriņķu partijas organizāciju, padomju un komjaunatnes iestāžu dokumentus, kuri darbojās 1919. gadā PADOMJU LATVIJĀ. Nodaļa veica dažādu partijas vēstures problēmu iepriekšējus pētījumus. Šo darbu vēlāk turpināja LKP VĒSTURES KOMISIJA.⁸

1920.g. 1. martā ĀRZEMJU KOMITEJAS pakļautībā tika nodota 1919. gadā izveidota LKP CK slepeno uzdevumu nodaļa⁹ (konspiratīvā nodaļa). Tā uzturēja sakarus ar LATVIJAS pagrīdes organizācijām, izveidoja agentūras tīklu, transportēja literatūru uz LATVIJU u.c.

1920.g. aprīļa vidū tika nodibināta ĀB LATGALES SEKCIJA¹⁰ propagandistiskā darba veikšanai LATGALĒ, kā arī PADOMJU KRIEVIJĀ dzīvojošo latgalešu vidū.

⁷ LVA, PA-240.f., 2. apr., 20.l., 48.o.p.lpp.

⁸ Sk. LKP vēstures komisijas PA-35. fondu un ĒI fonda Vēsturisko izziņu

⁹ LVA, PA-2000.f., 2. apr., 2.l., 1.lpp.

¹⁰ Организационная структура Коммунистической партии Латвии. 1904-1941. /И.АШИНЕ, А.ПУЛЬКИС, Л.СПРУГЕ и др. РИГА, 1978.- С.186.

1920.g. jūnijā tika nodibināta KONTROLES NODAĻA ¹¹
 ĀB saimniecisko uzņēmumu revīzijas veikšanai un konfliktu no-
 kārtošanai.

Sakarā ar KI II kongresa (notika 1920. gada jūlijā un
 augustā) lēmumu Komunistiskajā Internacionālē ietilpstošās
 partijas ¹² kļuva par KI sekcijām un LKP kļuva par KI Latvijas
 sekciju. Līdz ar to LKP CK un tās Ārzemju Birojam daudz aktuā-
 lāk nekā agrāk izvirzījās jautājums par ciešu sakaru nodibinā-
 šanu starp nelegālo LKP un KI izpildkomiteju. Tādēļ 1920. gada
 augustā un septembrī ĀB un LKP CK apsprieda jautājumu par ĀB
 pārorganizēšanu un tā darbības pārcelšanu uz MASKAVU.

Tā kā LKP kongresu nebija iespējams sasaukt, minētais jau-
 tājums tika apspriests CK un ĀB kopējā sēdē 1920.g. 15. oktob-
 rī. Tajā tika nolemts izveidot pie KI LKP (Latvijas sekcijas)
 Sekretariātu. Par KI Latvijas sekcijas Sekretariāta priekšsē-
 dētāju apspriedē tika ievēlēts P.STUČKA, par viņa vietnieku -
 K.KRASTIŅŠ, par tā locekļiem - K. PEČAKS, J.LENCMANIS un
 D.BEIKA. ¹³

KI Latvijas Sekcijas Sekretariāta pilnīgā rīcībā un pārzi-
 nā nonāca visi īpašumi un viss aparāts, kas līdz šim atradās
 LKP Ārzemju Biroja rīcībā un pārziņā. ¹⁴

¹¹ LVA, PA-2000.f., 1. apr., 4.l., 36.o.p.lpp.

¹² Komunistiskā Internacionāle tika nodibināta 1919.g. martā
 MASKAVĀ un LKP pievienojās tai 1919.g. jūnijā

¹³ LVA, PA-240.f., 2. apr., 20.l., 64.lpp.

¹⁴ Turpat, 80.l., 4.lpp.

Sekretariāts bija vienīgais LKP pārstāvis ārpus Latvijas robežām.

Jāatzīmē, ka turpmākajos gados KI Latvijas sekcijas Sekretariātu parasti sauca par ĀRZEMJU BIROJU, tāpēc, ka šis nosaukums bija jau paguvis iesakņoties.

1920. gada beigās Sekretariāts pārcēlās uz MASKAVU.

Dažas Sekretariāta (ĀB) nodaļas palika PLESKAVĀ un tur tika nodibināta Sekretariāta PLESKAVAS pārstāvniecība.¹⁵

1920.g. decembrī BERLĪNĒ tika nodibināta Sekretariāta Rietumeiropas pārstāvniecība.¹⁶

1929. gada septembrī Sekretariāta sastāvs tika paplašināts un tajā ietilpa 21 loceklis. Tā kā daudziem biedriem nebija iespējams regulāri piedalīties Sekretariāta darbā, tā lielāko daļu veica tā saucamais kodols jeb šaurais sastāvs. Tani darbojās 6 biedri - J. DANIŠEVSKIS, O. DZENIS, K. KRASTIŅŠ (VIKTORS), J. LENCMANIS, R. SALNA un P. STUČKA.¹⁷

Saskaņā ar LKP CK 1930. gada februāra-marta paplašinātā plēnuma norādījumiem par koleģialitātes principa plašāku ieviešanu Sekretariāta sastāvā ievēlēja vēl 6 biedrus. Sekretariāta pienākumus sadalīja starp jaundibināto Politsekretariātu un Org-Sekretariātu¹⁸ (1931. gada maijā Org-Sekretariātu pārdēvēja par saimniecisko komisiju).¹⁹

¹⁵ Sk. PA-2000. fondu un šī fonda Vēsturisko izziņu

¹⁶ Организационная структура КПЛ.- С.190.

¹⁷ LVA, PA-240.f., 2. apr., 265.l., 11.lpp.

¹⁸ Turpat, 19.lpp.

¹⁹ E.PELKAUS. Partijas Vārda.- RĪGA, 1981.-100.lpp.

Latvijas saimnieciski politiskā stāvokļa dziļākai izpētei un rekomendāciju izstrādāšanai LKP Centrālajai Komitejai un Latvijas Saeimas strādnieku un zemnieku frakcijai Sekretariāts izveidoja vairākas komisijas: agitācijas-propagandas, metodisko, arodniecisko, kara lietu, komunālpolitikas, agrārpolitikas, sieviešu darba, Sarkanās Palīdzības, Saeimas, Sociālās apdrošināšanas un kontroles.²⁰

No 1931. gada maija ĻENINGRADĀ pastāvēja Sekretariāta pārstāvniecība, kura uzturēja sakarus ar ĻENINGRADAS partijas un padomju iestādēm un ar ĻENINGRADĀ un tās tuvumā dzīvojošo latviešu strādnieku organizācijām.

Izņemot izdevniecību "SPARTAKS" no 1923. gada līdz 1937. gadam MASKAVĀ darbojās latviešu izdevniecība "PROMETEJS", kas ietilpa kultūras un izglītības biedrībā "PROMETEJS".

KI LATSEKCIJAS Sekretariāts (ĀRZEMJU BIROJS) tika likvidēts saskaņā ar LKP CK plēnuma (notika 1936. gada maijā) lēmumu, kurā bija norādīts, ka "līdz šim faktiski pastāvošie divi centri (CK un ĀRZEMJU BIROJS) nevar nodrošināt organizācijām konkrētu vadību. ĀRZEMJU BIROJS, kas darbojās MASKAVĀ, ir atrauts no LATVIJAS, un slikti nokārtoto sakaru dēļ tas nebija spējīgs pastāvīgi konkrēti palīdzēt Centrālajai Komitejai, kas darbojas LATVIJĀ. ĀRZEMJU BIROJA vieta MASKAVĀ jāpaliek tikai partijas pārstāvim pie KIIK."²¹

1936. gada jūlijā sākās ĀB aparāta likvidēšana, kas tika pabeigta tā paša gada septembra vidū.

Galvenā fondu glabātāja
nodaļas I kat.arhiviste

Jh 31.08.93 T.Jakovļeva

²⁰ LVA, PA-240.f., 2. apr., 265.l., 19.-20.lp.

²¹ Latvijas Komunistiskās partijas kongresu, konferenču un CK plēnumu rezolūcijas un lēmumi - RĪGA, 1958.-I.daļa-606. lp.

Komunistiskās Internacionāles
 Latvijas ^(Sekcijas) Sekretariāts
 (Ārzemju birojs)

PA- 240.fonds

Vēsturiskās izziņas
 papildinājums
 par 1919.- 1939.g.

II

LKP Centrālās Komitejas nelegālā perioda (1919.- 1939.g.) dokumenti LKP CK Partijas vēstures institūtā tika saņemti no Valsts Revolūcijas muzeja 1949. gada 14. martā (ieraksts Nr. 622 saņemto lietu grāmatā). Dokumentiem nosacīti iedeva 900. fonda numuru. Fondu sarakstā šis numurs netika iekļauts.

60.-ajos gados aizsāka šo dokumentu apstrādi un sistematizāciju, izveidoja lietas, bet apraksts netika sastādīts. 1999. gada novembrī tika veikta šo dokumentu atkārtota ekspertīze.

Tika konstatēts, ka fondā PA- 240 "Komunistiskās Internacionāles Latvijas sekcijas Sekretariāts (Ārzemju birojs)" jau iekļauti dokumenti par LKP un Latvijas Komunistiskās Jaunatnes Savienības (LKJS) darbības nelegālo periodu Latvijā (skat. PA- 240.f., 1., 2., 5. aprakstu). Tādēļ nav lietderīgi veidot jaunu fondu, jo daļa šī nosacītā PA- 900. fonda dokumenti dublējas ar PA- 240.fondā jau esošajiem, ar daļu var papildināt fondā esošās lietas, bet no atlikušajiem var veidot lietas un papildināt fonda 5. aprakstu.

Dokumentu aprakstīšanas gaitā sastādīts 1 pastāvīgi glabājamo lietu apraksta Nr. 5 papildinājums par 1919.- 1939.gadu, izveidotas 13 lietas. Lietas Nr. 189 un 193 izveidotas no šifrētiem un daļēji šifrētiem dokumentiem, bet lietā Nr. 198 apkopoti dokumenti, kuriem nav datējuma. Apraksta papildinājums sastādīts, ievērojot nomināli hronoloģisko principu.

Sektora vadītāja

B. Maneka

B. Maneka